

Christine Vickers

Bevezető G. Lázár Klára emlékelőadásához Bálint Alice-ról (1939. november 17.)

1939. november 17-én, nyolcvan nappal azután, hogy Bálint Alice 1939. augusztus 29-én *aneurysma ruptura* (verőértágulat-szakadás) következtében elhunyt Manchesterben, a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület tagjai összegyűltek az egyesület székházában. „Holnap lesz az egyesületben az emlékelőadás, Lázár Klára tartja. Ez is ki kell bírnom, hogy én hallgassam ezt, mikor Alice-nak kellene az enyémet meghallgatni. Nagyon nehéz nekem elmenni, és meg kell tennem” – írta Alice édesanyja, Kovács Vilma fiatalabbik lányának, Székely-Kovács Olgának Párizsba (1939. november 16).¹ Végül mégis örült és megnyugodott. „Tegnap volt az emlékülés, Lázár Klári tartotta, sok szeretettel és nagy megértéssel; tényleg látta, hogy Alice ki és milyen. Ezért nem volt nekem elviselhetetlen, mert mindig jó róla hallani, én csak azt nem bírom, ha nem beszélnek róla, amit némely barátom csinál, attól megőrülök. Ő nekem van, és ne legyen agyonhallgatva, azt nem bírom elviselni.” (Kovács Vilma Székely-Kovács Olgának, 1939. november 18.)² E ritka bepillantás egy meghitt eseménybe, amely egy szeretett és innovatív pszichoanalitikus gondolkodót és tanárt idéz fel, arra utal, hogy ezt az alkalmat a fiatalabb kolléga szervezte meg, tisztelgésképpen barátja előtt.

Lázár Klára ekkor ausztráliai emigrációjára készült. Hosszú búcsúzásba kezdett: szétosztotta könyveit és személyes tárgyait, elkészönt barátaitól és rokonaitól. Írásainak és pszichoanalitikai tárgyú könyveinek nagy részét elcsomagolta, hogy magával vigye, könyvtárának nagy részét pedig elajándékozta. Csak néhány értékes szépirodalmi és verseskönyvet – köztük öt Ady-kötetet – vitt magával az útra. Bálint Alice-hoz írt búcsúbeszéde gondosan összehajtva érintetlen maradt, amíg 2020-ban meg nem találtam a papírjai között. Fia, George Geroe egészen az 2019. februárjában bekövetkezett halálát megelőző időszakig otthonában őrizte anyja archívumát, ekkor a Melbourne-ben található Victoria Állami Könyvtárnak adományozta a

¹ Kovács Vilma levele Székely-Kovács Olgához, 1939. nov. 16. Judith Dupont tulajdona. Idézi Borgos, 2018, 165-166.

² Ibid, 166.

dokumentumokat. Az anyagot ideiglenesen én őriztem, amíg a könyvtár 2020 közepén át nem vette.

Hitler hatalomra kerülése után Lázár Klára férje, Gerő Vilmos, előre látta, mi vár a zsidókra – magyarázta 2013-ban fiuk, George Geroe.³ George, aki nyugdíjas orvos volt, és pályafutásának nagy részét az ausztráliai Victoria állam kisvárosában, Castlemaine-ben töltötte, élénken emlékezett szülei döntésére, hogy elhagyják Magyarországot. Édesanyja nem akarta elhagyni szeretett pszichoanalitikus közösségét. A veszélyt sem látta ugyanúgy, mint férje; inkább szemet hunyt felette, és a fenyegetésről szóló figyelmeztetéseket badarságnak minősítette. 1938 nyarán Gerő Vilmost egy fiatalokból álló banda, a „Feketeingesek” bántalmazták, rátámadtak arra a kovácssegédekből álló csoportra, amelyet ő vezetett egy túrán az osztrák Alpokban a Szociáldemokrata Párt által támogatott „Természetbarátok” szervezet nevében. A nagy termetű, erős kovácsfiúk legyőzték támadóikat, de a figyelmeztetés egyértelmű volt. Vilmos és Klára szocialista eszméi tovább fokozták a rájuk leselkedő veszélyt.

1941. július 9-én, tizenhat hónappal azután, hogy 1940. március 14-én Melbourne-be érkezett, G. Lázár Klárát a Brit Pszichoanalitikus Társaság éves közgyűlésén a Társaság tagjává, valamint Ausztrália első kiképző analitikusává választották.⁴ Több éven át ő volt a rezidens analitikus az újonnan alakult Melbourne-i Pszichoanalitikus Intézetben, amely 1941. január 15-én nyitotta meg kapuit, és klinikai szolgáltatásokat nyújtott gyermekeknek és felnőtteknek, pszichoanalitikus oktatást biztosított a nagyközönség számára, valamint analitikusokat képzett. 1945-ben Lázár Klára csatlakozott az intézet vezetőségéhez, és új alapokra helyezte annak képzési és klinikai profilját. Az első államközi pszichoanalitikus kongresszust 1947 augusztusában tartották Adelaide-ben, Dél-Ausztráliában.

Az új országban Lázár Klára – ahogy ő maga fogalmazott – „idegen” volt.⁵ A kérdés, hogy eléggé brit volt-e vagy „túláságosan magyar”, máig jelen van a pszichológiatörténeti írásokban (Thomson-Salo, 2011). Úgy tűnik, Bálint Alice hatása elhalványult, talán az idő elhomályosította. De Bálint akkori, forradalminak számító, a csecsemő élményeire összpontosító gondolatai megjelennek Lázár korai nyilvános előadásában, sőt, egy rövid szövegében is: „A migráns gyermek élménye” című előadásában, amelyet Ausztráliába érkezése után néhány évvel kezdett el írni, de félbehagyta (Vickers, 2025). Ebben Lázár összekapcsolja a migrációt a születés traumájával, az egyik környezetből egy teljesen idegen térbe való átlépéssel, ahonnan nincs visszaút – ezekről az elképzelésekről beszélt Bálint Alice-ról tartott búcsúbeszédében is. 1940-es melbourne-i érkezésétől 1980-as haláláig Lázár magyarországi képzésének és identitásának összeegyeztetése a brit iskolarendszer változó követelményeivel és fejleményeivel meghatározó vonása volt a brit–ausztrál pszichoanalízisnek és magáról a pszichoanalízis természetéről folyó vitáknak.⁶

Az ausztrálok számára magától értetődő döntés volt, hogy csatlakozzanak a Brit Pszichoanalitikus Egyesülethez. A 20. század nagy részében Ausztrália – egykori brit

³ Christine Vickers interjúja George Geroe-vel, 2013. aug. 23. A szerző tulajdona.

⁴ British Psychoanalytical Society, 1941. júl. 9. (S-A-3-A-1) AGM.

⁵ Klara Lazar Geroe: Notebooks, 1940 körül. Geroe papers.

⁶ Ann Cebon szóbeli információja, 2018. dec. 20.

gyarmat lévén – Nagy-Britannia domíniuma volt: a Brit Nemzetközösség tagja. Kanada, Új-Zéland és Dél-Afrika szintén domínium státusszal rendelkezett. A brit dolgokkal kapcsolatos idealizálás tükröződött a Brit Orvosi Szövetség ausztrál ágában is (Meaney, 2003), amely kampányt indított az ellen, hogy a menekült orvosok gyakorlati engedélyt kapjanak, hacsak nem teljesítették az ausztrál orvosi diploma utolsó három évét, vagy olyan országban szereztek képesítést, amely kölcsönös megállapodást kötött Nagy-Britanniával.

Lázár Klára 1900-ban született Pápán, jómódú középosztálybeli zsidó családban. Apja Lázár Adolf Ádám élelmiszer-nagykereskedő, anyja Lusztig Ilona, a helyi Zsidó Nőegylet aktív tagja volt. Lázár tizennégy éves korában elhatározta, hogy orvosnak tanul. Ferenczi Sándort, aki akkoriban a városban állomásozott, rábeszélyt, hogy tartson néhány előadást a pszichoanalízisről. Klára nővéreivel együtt részt vett ezeken az előadásokon, és érzékelve a benne rejlő lehetőségeket, rábeszélte apját, hogy intézze el felvételét a helyi kálvinista fiúgimnáziumba, amely a Budapesti Tudományegyetem orvoskarára való felvételhez szükséges tantárgyakat kínálta. Miután osztályában az egyik legjobb eredménnyel érettségizett, Lázár Klára Budapestre költözött, hogy megkezdje orvosi tanulmányait.

Az 1920-ban elfogadott numerus clausus, a zsidó és női hallgatók egyetemi felvételét korlátozó törvény keresztbe tett Lázár Klára terveinek. Az egyetemi erőszak miatt kénytelen volt elhagyni az intézményt, éppen akkor, amikor 1920 szeptemberében megkezdte orvostudományi tanulmányainak második évét. Tanulmányait először Grazban, majd – miután az antiszemitizmus egyre erősebbé vált – a prágai német egyetemen folytatta, végül 1924-ben szerzett orvosi diplomát a Pécsi Egyetemen. 1925-ben gyakornoki gyakorlatot kezdett a budapesti Apponyi Klinikán, amely Ranschburg Pál neurológus vezetése alatt végzett kísérleti pszichológiai munkájáról volt híres. Miután 1925-ben részt vett a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület előadásain, újra felfedezte fiatalkori érdeklődését a pszichoanalízis iránt, és 1927-ben megkezdte kiképző analízisét Mihály Bálintnál, akihez három évig járt. 1931-ben lett az Egyesület tagja.

Bálint Alice munkája és a pszichoanalitikus pedagógia terén kialakított elképzelései már korán felkeltették Lázár figyelmét. 1924 végén Bálinték visszatértek Berlinből, Alice 1926-ben a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesület rendes tagjává vált, és Lázár Klára 1929-es csatlakozása után kollégák lettek a Poliklinikán. Bálint Alice analitikus gyermekpszichológiai kurzusokat tartott pedagógusoknak és szülőknek, szemináriumokon és kongresszusokon adott elő, és rendszeresen publikált. Lázár Klára 1931-től a szociáldemokrata Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesületének tartott nevelési tanácsadást minden csütörtök délután. (Nevelési tanácsadó, 1932.) Miután ezt a kormány 1932-ben megszüntette, bekapcsolódott a Pszichoanalitikus Egyesület neveléssel kapcsolatos munkájába; Dubovitz Margittal együtt pszichoanalitikus orientációjú konzultációkat vezetett a Poliklinika nevelési tanácsadójában. (Borgos, 2018, 259.) A Poliklinikán konzultált és előadásokat tartott szülőknek, pedagógusoknak és egészségügyi szakembereknek a gyermek fejlődéséről. E munkájáról írt az 1933-ban megjelent, Ferenczi tiszteletére kiadott ünnepi kötetbe is, amelyben bemutatta az analitikus pedagógia és a gyermekanalízis elméleti hátterét, valamint négy saját esetét. (G. Dr. Lázár, 1933/1993.) 1939 januárjában emigráltak

Bálint Mihállyal az angliai Manchesterbe, ahol Alice augusztusban, 41 évesen váratlanul elhunyt.

Lázár Klára beszédén keresztül megismerhetjük Bálint Alice hangjának tisztaságát. Alice korai halála – amely minden bizonnyal a nácizmus, a menekülés és a migráció okozta stressz következménye volt – a pszichoanalízist egy kreatív és innovatív gondolkodótól fosztotta meg. Ferenczi tanítványa volt. Ha életben marad, ki tudja, hová vezettek volna az elképzelései?

Borgos Anna fordítása

Felhasznált irodalom

- Borgos A.** (2018). *Holnaplányok. Nők a pszichoanalízis budapesti iskolájában*. Budapest: Noran Libro, 2018.
- G. Dr. Lázár K.** (1933). Nevelési tanácsadás. In: Sigmund Freud et al., *Lélekelemzési tanulmányok: Dolgozatok a pszichoanalízis főbb kérdéseiről* (124-142). Budapest: Somló Béla Könyvkiadó, 1993. <https://archive.org/details/1933-lelekelemzesi/page/124/mode/2up>
- Meaney, N.** (2003). Britishness and Australia: some reflections. *Journal of Imperial and Commonwealth History*, 31(2): 121-135.
- Nevelési tanácsadó** (1932). *Népszava*, október 18., 10.
- Thomson-Salo, F.** (2011). Australia. In: P. Loewenberg, N. Thompson (eds.), *100 Years of the IPA: The Centenary History of the International Psychoanalytical Association 1910–2010. Evolution and Change* (345-355). London: IPA & Karnac.
- Vickers, C.** (2025). The experiences of the migrant child: the Hungarian psychoanalyst Dr Klara Lazar Geroe, Australia's first training analyst, 1940-1945, *Psychoanalysis and History*, 26(3): 259-290. <https://doi.org/10.3366/pah.2024.0523>

Bálint Alice útlevele, 1927 (Judith Dupont hagyatékából)

II.

44 oldal tartalmaz.
Contient 44 pages.

ÚTLEVÉL — PASSEPORT.
MAGYAR KIRÁLYSÁG — ROYAUME DE HONGRIE.

Az útlevél száma: 260.603
N° du passeport:

A tulajdonos neve: dr. Gerő Vilmos
Nom du titulaire: /me Gerő Vilmos/

A vele utazó feleségének neve: /vele/ gyermeke. /vele/ 27496
Accompagné de sa femme: /vele/ enfants. /vele/ 27496

Vele utazik: /vele/ gyermeke.
et de ses enfants.

Állampolgársága: magyar.
Nationalité: hongroise.

NAA: MP56/10, GERO C

National Archives of Australia

Lázár Klára útlevele. National Archives of Australia, V/27496

<https://recordsearch.naa.gov.au/SearchNRRetrieve/Interface/ViewImage.aspx?B=4236568&S=1&R=0>